

Šifra kandidata:

Državni izpitni center

M 0 5 2 5 1 1 1 2

JESENSKI ROK

ZGODOVINA

Izpitna pola 2

Ponedeljek, 5. september 2005 / 90 minut

*Dovoljeno dodatno gradivo in pripomočki: kandidat prinese s seboj nalivno pero ali kemični svinčnik.
Kandidat dobi dva ocenjevalna obrazca.*

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila. Ne izpuščajte ničesar.

Ne obračajte strani in ne začenjajte reševati nalog, dokler Vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani in na ocenjevalna obrazca).

V tej izpitni poli je 25 nalog iz slovenske zgodovine. Odgovore vpisujte v za to predvideni prostor z nalivnim peresom ali kemičnim svinčnikom. Pišite razločno in čitljivo. **Nejasni in nečitljivi odgovori ter odgovori, pisani z navadnim svinčnikom, se točkujejo z nič (0) točkami.**

Dobro preglejte ilustrativno gradivo, saj Vam bo pomagalo pri reševanju nalog. Skušajte odgovoriti na vsa vprašanja. Če Vam kakšna naloga povzroča težave, jo preskočite in prihranite za konec.

Ob nalogah je v oklepaju navedeno število točk. Za napačne odgovore ne dobite negativnih točk, točkovani pa so tudi delni odgovori. Pazite na zahteve pri posameznih vprašanjih, saj upoštevamo samo toliko elementov, kot jih je navedeno.

Zaupajte vase in v svoje sposobnosti.

Želimo Vam veliko uspeha.

Ta pola ima 16 strani, od tega 2 prazni.

TURŠKI VPADI, KMEČKI UPORI IN REFORMACIJA NA SLOVENSKEM

1. Turški vpadi so se pri nas navadno usmerili v eno od treh slovenskih dežel, večkrat pa jih je želja po plenu vodila skozi vse tri. Oglejte si karto in navedite tri poti (kraje, doline ali prelaze), po katerih so Turki vdirali na Štajersko, Koroško in Kranjsko. (3 točke)

Karta 1: Smeri turških vpadov

(Vir: Simoniti, V., 1990: Turki so v deželi že, str. 85. Mohorjeva družba. Celje)

2. Katerega leta so Turki prvič vdrli v Slovenijo? Obkrožite pravilen odgovor. (1 točka)
- A 1408
B 1389
C 1492
3. Že v času prvih turških vpadov se je pojavilo vprašanje obrambe.
Kako so se na začetku turških vpadov poskušali pred Turki zaščititi kmetje, meščani in plemiči? (3 točke)
4. Zaradi grozeče turške nevarnosti so v obrambne načrte začeli vključevati tudi kmete.
Kako (naštejte dva ukrepa) so v obrambo proti Turkom vključili kmečko prebivalstvo? (2 točki)

»Naredijo naj se seznami vsakega 30., 10. in 5. moža, v vsaki deželni četrti pa izberejo tolikšno poveljstvo, da bo lahko takoj sklicalo in vodilo v posamezni četrti 500 mož.«

(Vir: Simoniti, V., 1991: Vojaška organizacija na Slovenskem v 16. stoletju, str. 63. Slovenska matica. Ljubljana)

5. Zaradi velikanske škode so oblasti sklenile, da bodo poskušale Turke zadržati čim dlje od notranjeavstrijskih dežel. Za obrambo pred Turki so od začetka 16. stoletja začeli graditi sistem utrd in tega se je kmalu oprijelo ime Vojna krajina.
Kje je bila organizirana Vojna krajina?
Naštejte slovenske dežele, ki so predvsem financirale in vzdrževale ta sistem.
Kdo so bili navadni vojaki v Vojni krajini?

(3 točke)

6. Obramba proti Turkom je zahtevala nova finančna sredstva. Da bi zagotovili denar za obrambo, so morali poiskati nove finančne vire.
Navedite dva različna načina pridobivanja sredstev za boj proti Turkom.

(2 točki)

»Na odločitev kranjskega deželnega zbora je Ferdinand ... naročil kranjskemu deželnemu upravniku Josipu Lambergu in vicedomu Erazmu Braumbartu, naj nemudoma popišejo kos za kosom vse dragocenosti in vso gotovino. Monštrance, kelihe in sploh vso cerkveno zlatnino naj spravijo na ljubljanski grad. Po samostanih so začeli inventirati še isti mesec in potem so prišle na vrsto farne cerkve z vsemi podružnicami in bratovščinami. Kljub odporu duhovnikov so komisarji strogo izvrševali kraljevo zapoved. Po cerkvah so pustili le bakrene posode in včasih, glede na število duhovnikov, kak na pol srebrn kelih, vse boljše stvari pa so odnesli v Ljubljano.«

(Vir: Simoniti, V., 1990: Turki so v deželi že, str. 122. Mohorjeva družba. Celje)

7. Zaradi turških vpadov so se spremenili ljudje in družba.
Navedite tri posledice turških vpadov na demografskem področju.

(3 točke)

»Lepa opatija Stična je razrušena, Pleterje v razvalinah, Jurklošter, dva samostana v Savinjski dolini – Gornji grad in Novi kloster, dva v ljubljanskem predmestju – avguštinski in frančiškanski, razdejani, Velesovo in Mekinje oropana in nune odpeljane. Na Kranjskem so hudi sovražniki razrušili ali požgali blizu 40, na Štajerskem 24 cerkva, iz prve dežele odpeljali 10 000, iz druge 5 000 duš, 5 trgov in do 200 vasi so poropali in razdejali. Kamorkoli so prišli, so vse požgali in pomorili in kljub temu prežijo Turki ob meji še v treh taborih in čakajo na rop in umor.«

(Vir: Simoniti, V., 1990: Turki so v deželi že, str. 56. Mohorjeva družba. Celje)

8. Od konca 15. do sredine 19. stoletja je na slovenskem etničnem prostoru izbruhnilo več velikih kmečkih uporov.
Razvrstite kmečke upore na Slovenskem od najstarejšega do najmlajšega tako, da pred prvim uporom zapišete številko 1, pred zadnjim pa številko 6.

(3 točke)

- ___ Drugi vseslovenski kmečki upor
___ Koroški kmečki upor
___ Vseslovenski kmečki upor
___ Upor kmetov 1848
___ Slovensko-hrvaški kmečki upor
___ Tolminski kmečki upor

9. Kmečki upori položaja kmetov niso izboljšali, opozorili pa so na perečo problematiko kmečkega stanu.
V obliki krajšega razmišljanja opišite probleme tega stanu. Pri tem upoštevajte: vzroke (vsaj tri) za izbruh kmečkih uporov; razloge (vsaj dva), zaradi katerih so bili upori neuspešni; opišite, kdo vse je sodeloval pri zadužitvi kmečkih uporov, in pojasnite dve posledici kmečkih uporov.

(5 točk)

10. Med najboljše pripravljene kmečke upore sodi hrvaško-slovenski upor.
Naštejte dve zahtevi kmetov v hrvaško-slovenskem uporu.

(2 točki)

11. Tolminski upor kmetov se je začel na Tolminskem, pozneje pa je uporniško razpoloženje zajelo tudi kmete na Kranjskem.
Kaj je sprožilo kmečki upor na Tolminskem?

(1 točka)

12. Kdo je zadušil kmečki upor na slovenskem Koroškem?
Obkrožite pravilni odgovor.

(1 točka)

- A Uskoki.
- B Cesarska vojska.
- C Turki.

13. Povežite dogodke in besede v desnem stolpcu z ustreznimi imeni in besedami v levem stolpcu tako, da na črto v desnem stolpcu vpišete ustrezno črko iz levega stolpca.

(2 točki)

A	Kmečki upor leta 1515	_____	Gradnik, Kobal, Kragulj, Lovrenc
B	Nasilni velikaš	_____	80.000 upornikov
C	Slovensko-hrvaški upor	_____	Gubec, Gregorić, Šterc
D	Tolminski upor	_____	Franjo Tahy

14. V 16. stoletju se je tudi na slovensko ozemlje razširilo versko prenovitveno gibanje, ki je povzročilo razdelitev zahodnega krščanstva.

Kako se je to gibanje imenovalo?

Pojasnite vsaj dva vzroka za izbruh novega verskega in političnega gibanja.

(3 točke)

15. Reformacija se je hitro širila po slovenskih krajih.

Naštejte dve slovenski mesti, kjer so do konca dvajsetih let nastali luteranski krožki.

Kdo je širil reformacijo na Slovensko?

Med katerim delom prebivalstva je reformacija dobivala največ privrženecv?

(3 točke)

»Čedalje bolj so prihajali na tübinško univerzo študentje s Slovenskega, posebno odkar je Trubar dosegel, da sta se lahko šolala po dva njegova rojaka v Tiffernovem štipendiju (Stipendium Tiffernum), ki ga je ustanovil vojvoda Krištof iz Tiffernove zapuščine.«

(Vir: Zgodovina slovenskega slovstva, str. 201. Slovenska matica. Ljubljana, 1956)

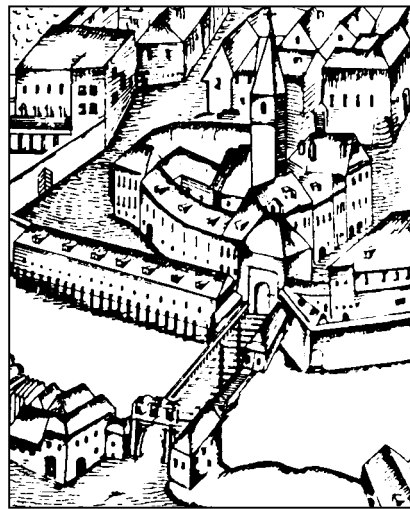
16. Najvidnejši glasnik reformacije je kmalu postal Primož Trubar, dobro izobražen in odličen govornik. Leta 1548 se je moral Trubar pred preganjanjem prvič umakniti. V katerem krožku se je Primož Trubar srečal s protestantskimi idejami? Kam se je umaknil?

(2 točki)

Slika 1

Slika 2

(Vir: Pogačnik, J., 1986: Primož Trubar, str. 3, 26. Mladinska knjiga. Ljubljana)

17. Povežite posamezne pojme v levem stolpcu z ustreznim imenom v desnem stolpcu tako, da veliko črko iz levega stolpca vpišete na črtico pred ustreznim imenom v desnem stolpcu. (2 točki)

A	Ta celi novi testament	_____	Sebastijan Krelj
B	Tiskarna v Ljubljani	_____	Primož Trubar
C	Verske komisije	_____	Janž Mandelc
D	Postila slovenska	_____	Tomaž Hren

18. Ali je po sprejetju augsburškega verskega miru reformacija na Slovenskem ustavljena? (1 točka)

19. Za širjenje nove vere s knjigo je moral Primož Trubar premagati velike težave glede izbire govora, pa tudi načina pisave.
Kateri dialekt je izbral za osnovo slovenskega knjižnega jezika?
Zakaj se je odločil za ta dialekt?
V kateri pisavi sta bili natisnjeni prvi slovenski knjigi?
Ali iz odlomka lahko razberemo Trubarjevo narodno zavest? (4 točke)

*»Kedar ta slovenski jezik se povsod glih inu v eni viži ne govori – drigači govore z dostimi besedami Kranjci, drigači Korošci, drigači Štajerci inu Dolenci ter Bezjaki, drigači Krašovci inu Istrijani, drigači Krovati – obtu smo mi le-tu na naše delu v kranjski jezik hoteli postaviti za dosti riči volo, nerveč pak kir se nom zdi, da ta tih drugih dežel ludi tudi mogo zastopiti. Inu mi nesmo v le-timu našimu obračunu oli tolmačevanu lepih gladkih, visokih, kunštnih, novih oli neznanih besed iskali, temuč te gmanjske kranjske preproste besede, katere vsaki dobri preprosti Slovenec lehku more zastopiti ...
Mi smo Bug vej, dosti zmišlovali, s kakovimi puhštabi to našo besedo bi mogli prov po tej ortografiji štaltnu inu zastopno pisati. Tako mi nesmo mogli zdaj v naši zastopnosti drigače najti, temuč da se H za CH, ta V za pul F pišejo inu postavijo inu de se ti štimovci izreko po šegi našega jezika.«*

(Vir: Kos, M., Gestrin, F., Melik, V., 1980: Zgodovinska čitanka, str. 59. DZS. Ljubljana)

20. Protestantски pisci so od 1550 do 1595 izdali okrog 50 slovenskih knjig, od tega jih je skoraj polovico napisal Primož Trubar.

Navedite avtorja in naslov dela, ki pomeni vrh slovenske protestantske književnosti. Utemeljite, zakaj je to delo vrhunec slovenske protestantske književnosti. Kaj so s tiskanjem verskih knjig želeli doseči protestantje?

(3 točke)

Slika 3

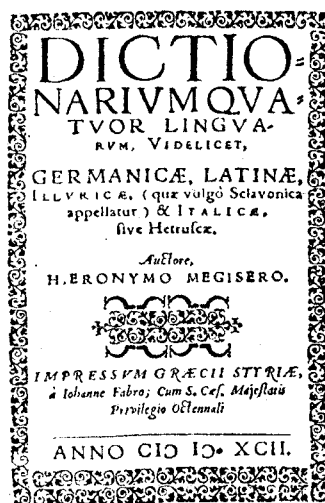

(Vir: Rupel, M., 1934: Slovenski protestantski pisci, priloga 6. Tiskovna zadruga v Ljubljani. Ljubljana)

21. Poleg knjig za izključno cerkveni namen sta bili v dobi reformacije napisani tudi dve necerkveni slovenski deli, ki sta svojo uporabno vrednost, pomembno za razvoj slovenskega jezika, izpričali še v naslednjem obdobju.
Napišite naslov in avtorja enega teh del.

(1 točka)

Slika 4

(Vir: Ilustrirana zgodovina Slovencev,
str. 159. Mladinska knjiga. Ljubljana, 1999)

22. V začetku šestdesetih let se je Primož Trubar na povabilo kranjskih deželnih stanov vrnil v Ljubljano.
Kakšno funkcijo je sprejel?
Katero delo je napisal za utrditev protestantske Cerkve na Kranjskem?

(2 točki)

23. S cerkvenim redom je Trubar postavil tudi temelje osnovnošolskemu izobraževanju na Slovenskem in prinesel za tiste čase prav revolucionarne zamisli o šolstvu.
Naštete tri zamisli Primoža Trubarja o poteku osnovnošolskega izobraževanja.

(3 točke)

VSATA FARA IMEJ SVOJEGA ŠULMOJSTRA

»Raven tija en vsaki pridigar inu farmošter ima tudi per suji fari eniga šulmojstra oli mežnarja imejti inu držati, de te mlade hlapčiče inu deklice, purgerske inu kmetiške otroke, vuči slovenski brati inu pisati, ta katehismus zred s to kratko izlago izvuna povejdati. Inu de taki hlapčiči inu deklice vsako nedelo ob puldnevi oli večernici zred s tejmi farmani v to cerkov prido inu ta katehismus, koker je le-tukaj zapisan, vprašajoč inu odgovarjajoč očitu inu zastopu izvuna gori povejo.«

(Vir: Rupel, M., 1934: Slovenski protestantski pisci, str. 83. Tiskovna zadruga v Ljubljani. Ljubljana.)

24. Verski spopad med stanovni vseh dežel in deželni knezom se je razraščal v hudo notranjepolitično krizo, saj je Karel vztrajno zavračal versko svobodo. Kljub temu je moral stanovom končno popustiti.

Naštejte dva razloga, zaradi katerih je moral deželni knez popuščati protestantom. Katere novosti je prinesla bruška pacifikacija?

(2 točki)

25. Reformacija, ki je zajela vse sloje slovenskega prebivalstva, je slovensko ljudstvo povezala s knjižnim jezikom in s slovensko knjigo odprla pot kulturnemu razvoju. Obkrožite črke pred tremi pravilnimi odgovori.

(3 točke)

- A Večino slovenskih protestantskih knjig so natisnili v tiskarni Janža Mandelca v Ljubljani.
- B V Ljubljani je bila ustanovljena tudi protestantska deželno stanovska šola, katere dolgoletni ravnatelj je bil Adam Bohorič.
- C Primož Trubar je svojo prvo knjigo Catechismus izdal v Tübingenu na Bavarskem.
- D Na podeželju so se kmetje začeli samoorganizirano družiti v skupine tako imenovanih bičarjev, skakačev ali novih šiftarjev.
- E Pomembno protestantsko delo je bila tudi knjiga Evangelia inu listovi, ki jo je napisal jezuit Janez Čandek.
- F Razvoj reformacije v slovenskih deželah je odkrito podpiral tudi deželni knez.

PRAZNA STRAN

PRAZNA STRAN